

تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای در راستای بسط امنیت اجتماعی: یک مطالعه کیفی

جعفر ترک زاده^{۱*}، رحمت اله مرزوقی^۲، مهدی محمدی^۳، حبیب احمدی^۴
ناصر جوکار^۵

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۷ صص ۱۱۳-۱۳۲ تاریخ پذیرش: ۹۷/۵/۲۷

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای جهت ارتقاء انتظام و امنیت اجتماعی کاربران رسانه بود. بر اساس طرح کیفی و با استفاده از روش مطالعه موردی، مفاهیم و عناصر لازم برای تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای با استفاده از مصاحبه نیمه ساختارمند از طریق نمونه گیری هدفمند و تکنیک اشباع نظری با متخصصان و اساتید گروه علوم ارتباطات و رسانه و علوم اجتماعی در پنج دانشگاه تهران، علامه طباطبایی، شیراز، امام حسین (ع)، سوره و پژوهشگاه امام صادق (ع) انجام گرفت. سپس داده ها با استفاده از نرم افزار NVivo از طریق فن تحلیل مضمون، تحلیل و یافته ها در قالب شبکه مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر دسته بندی و سازماندهی شدند. برای اعتبار یابی داده های کیفی از روش همسوسازی نتایج حاصل از شبکه مضامین و تحلیل اسناد استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده، برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای در ابعادی مانند محتوا، منطقی، اهداف، روش ها و محیط یادگیری، به عنوان مضامین سازمان دهنده می باشند. این مضامین دارای ابعاد و سطوح مختلف و دارای مضامین پایه متنوعی هستند که در تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای بایستی مد نظر قرار گیرند.

کلمات کلیدی: برنامه درسی، برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای، انتظام، امنیت اجتماعی

^۱ - دانشیار دانشگاه شیراز - دانشکده علوم تربیتی

^۲ - استاد دانشگاه شیراز - دانشکده علوم تربیتی

^۳ - دانشیار دانشگاه شیراز - دانشکده علوم تربیتی

^۴ - استاد دانشگاه شیراز - دانشکده علوم انسانی

^۵ - دانشجوی دکتری دانشگاه شیراز

مقدمه

به حقیقت، عصر کنونی، عصر ارتباطات نامیده شده است و هر چه زمان می‌گذرد، شاهد تأثیر گذاری بیشتر رسانه‌ها بر تربیت بشر امروز هستیم (Hashemi, 2013)، بطوری که با پیدایش انبساط انقلاب تکنولوژی در دهه ۸۰ میلادی، جهان به مرحله جدیدی گام نهاد که در آن رسانه‌ها ضمن گام برداشتن در مسیر تکامل و تنوع، نقش عنصر «معلم» را که یکی از عناصر برنامه درسی است، به خود اختصاص داده‌اند. امروزه اثر انگشت رسانه بر گوشت و پوست هر شهروند مشهود است بطوری که با صرف نظر از رسانه، دیگر نمی‌توان و یا به سختی می‌توان زمینه انتقال مفاهیم و اطلاعات را فراهم آورد.

امروزه رسانه‌ها به عنوان یکی از ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزشهای فرهنگی و اجتماعی، در رفتار کودکان، نوجوانان و جوانان و تغییر رفتار اجتماعی آنان، نقش مهمی دارند (Saeed and Farahani, 2012). در عصر فوران اطلاعات، دغدغه بسیاری از والدین، آگاهی یافتن از آموزه‌های فرزندان‌شان و به نوعی نظارت بر نحوه یادگیری آنهاست، چرا که اثرات نامناسب و منفی یک نوآوری در نظام اجتماعی که کارکرد نامطلوب آن نوآوری نامیده میشود، می‌تواند نوع جدیدی از مناسبات اجتماعی را پی ریزی کند که این نوع مناسبات، بسط ارتباطات میان کنشی، کم محرکی اجتماعی و انزواست (Thompson, 1994).

از طرفی، بنا به گفته Potter (2008)، برخی افراد وجود دارند که واژه سواد را صرفاً با رسانه‌های چاپ شده ربط می‌دهند و آن را معادل توانایی خواندن تلقی می‌نمایند. برخی نیز این اصطلاح را به سواد دیداری^۱ بسط می‌دهند. البته عبارات دیگری همچون سواد رایانه ای^۲ یا سواد خواندن نیز بکار برده شده‌اند که هیچ کدام از واژگان نتوانسته‌اند معادل واژه سواد رسانه‌ای بوده و این بار معنایی را به خود گیرند (Cortes, 2001).

سواد رسانه‌ای^۳، بیش از چهار دهه است که به عنوان یکی از کارآمدترین راهبردهای نظارتی و هویتی، به ویژه در سیاست گذاری کشورهای توسعه یافته و مالکان رسانه‌های بزرگ نقش ایفا کرده (Hezarjaribi and Safari Shali, 2012). و به ابزاری برای باز تولید، استمرار و استحکام توفیق هویت غربی بر غیر غربی بدل شده است (Tolouei, 2012). در حال حاضر سواد رسانه‌ای به عنوان یک ماده درسی در نظام آموزشی بسیاری از کشورها از جمله بریتانیا، استرالیا، آفریقای جنوبی، کانادا، آمریکا و ژاپن تدریس می‌شود و هم زمان در

1- Visual- Literacy

2- Computer- Literacy^۲

3- Media- Literacy^۳

کشورهای نیوزیلند، ایتالیا، یونان، اتریش، سوئد، دانمارک و سوئیس در حال توسعه است (Kress, 2003).

متأسفانه در ایران هنوز آموزش سواد رسانه ای به مدارس و دانشگاه ها چندان راه نیافته است، چرا که نتایج برخی پژوهش ها نشان می دهد که حجم سیاست های سه نهاد صدا و سیما ، آموزش و پرورش و آموزش عالی در حوزه سواد رسانه ای بسیار محدود است و در سیاست های موجود سه نهاد مذکور ، نگرش آموزش سواد رسانه ای کم رنگ است (Bashir and Chaboki, 2015). مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، در گزارشی با انتقاد از وضعیت آموزش سواد رسانه ای در کشور، ورود سواد رسانه ای به نظام آموزش رسمی و تهیه و تنظیم کتاب های درسی مناسب را به عنوان راهکارهای گسترش سواد رسانه ای معرفی کرده است (Ghasemi, 2006). هر چند که در اسناد بالا دستی همچون سند تحول بنیادین در بین سی گزاره ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دو گزاره ۱۵ و ۱۷ به رسانه مربوط است، اما تا کنون اقدامی عملی برای توسعه سواد رسانه ای در دستور کار متولیان نهادهای رسمی تعلیم و تربیت قرار نگرفته است به علاوه سند تحول، به انطباق برنامه های درسی با نیازها و علایق دانش آموزان، در چارچوب ساختار برنامه درسی در سه بخش الزامی، انتخابی و اختیاری تأکید دارد و با مهم خواندن نقش تربیتی رسانه ها، از تعامل اثربخش با مراکز فرهنگی و اجتماعی و استفاده از ظرفیت رسانه ها نام می برد (Hashemi, 2014). در این سند، جایگاه و نقش نهاد رسانه، فناوری های ارتباطی و بهره گیری هوشمندانه از آن و مواجهه فعال و آگاهانه برای پیشگیری و کنترل آثار و پیامدهای نامطلوب آن مورد توجه قرار گرفته است (Hashemi, 2014). ضمن آن که تأکید سند بر مصون سازی و نه محدودسازی در نظام تربیت رسمی و عمومی ظرفیتهای لازم را در متربیان برای برخورد سازنده با تأثیرات نامطلوب محیط رسانه ای فراهم می کند (Hashemi, 2014).

از طرفی یونسکو هدف از آموزش سواد رسانه ای را دسترسی رسانه ها به عنوان ابزارهای درک جامعه برای مشارکت مردم سالار، ارتقای امنیت اجتماعی شهروندان (Kellner and Share, 2007) ارتقای مهارتهای تحلیل انتقادی پیام های رسانه ای، ترغیب افراد برای خلق متون رسانه ای، خلاقیت و تعامل در حوزه های مختلف ارتباطات رسانه ای و گسترش ارزیابی انتقادی پیام ها به منظور تقویت فعالانه توانایی های افراد و کاربران تعریف نمود (UNESCO, 2011:35). با توجه به تعریف ارائه شده از یونسکو، سواد رسانه ای نوعی ضرورت اجتماعی، شناختی و معرفتی است که براساس آن می توان آگاهی های لازم در حوزه های اجتماعی را در اختیار مخاطبان قرار داد. یادگیری این مهارت اجتماعی در بین مخاطبان

برای شناخت رسانه ها و جهت دستیابی به حقیقت، امری سودمند است (Basiri and Bakhtiari, 2012)، که از طریق بهره‌مندی از مهارت سواد رسانه ای ایجاد می‌شود. سواد رسانه ای به دنبال شناخت حقایق و جنبه‌هایی از پیام است که علی‌الظاهر از پیام حذف شده اما در لایه‌های بعدی پیام جاسازی شده است. این بعد از سواد به اندازه ای اهمیت دارد که آن را «فهم سطح بالاتر» می‌نامند. با تحصیل سواد رسانه‌ای، مخاطب می‌آموزد، هر آنچه از رسانه‌ها انتشار می‌یابد دلیل مطابقت آن با واقعیت نمی‌باشد (Ghasemi, 2006). تحصیل سواد رسانه‌ای به همراه پیدایش تفکر انتقادی در افراد است، بنابراین فرد می‌آموزد که عمیق و دقیق به ذات پیامها، گفته‌ها و شنیده‌ها بیندشید و به نقد آنها پردازد و از طرفی به رویارویی پیچیده با خروجی رسانه‌ها دست یابد. بنابراین یکی از نیازهای اساسی جوامع، پایدار سازی انتظام و امنیت اجتماعی شهروندان است که زوال آن آرامش خاطر شهروندان را سلب و اضطراب و ناامنی را در جامعه عارض می‌نماید (Habermars, 2001).

همچنین سواد رسانه‌ای باعث استحکام قدرت درونی و بسط ساختارهای دموکراتیک می‌شود، چرا که قدرت، در پرتو پردازش پیامها و شناخت پیامهای مسموم از مفید رقم می‌خورد به طوری که هر چه قدرت فراگیرتر شود، امنیت فراگیرتر خواهد شد (Babran, 2005). شکی نیست کسانی که از سواد رسانه ای بهره می‌جویند اجازه نمی‌دهند نظام سلطه جویانه پیام‌های رسانه‌ای، آنان را کنترل کند، لذا جهان واقعی را نیز صرفاً مشاهدات رسانه ای نمی‌دانند. از طرفی باید پذیرفت که رسانه‌ها دارای ایدئولوژی هستند و هنگامی که در ابعاد مختلف وارد حوزه ای می‌شوند، منافع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خود را در نظر دارند (Boozan, 2008). باید این واقعیت را به جامعه انتقال داد که هیچ رسانه ای بدون در نظر گرفتن منافع خود، به موضوعات نمی‌پردازد (Hobbs, 2002).

به هر حال، با توجه به اینکه امروزه جنگ نرم و عملیات روانی به گفتمان حاکم بر سپهر ارباب سیاست تبدیل شده و گرایش به بهره‌گیری از قدرت افکار عمومی و سرمایه‌های اجتماعی به دگردیسی از مفهوم قدرت از نگرش سخت‌افزارانه به رهیافت‌های نرم حکایت دارد (Tahmasebi, 2012). جا دارد در راستای مواجهه با شبیخون فرهنگی و جلوگیری از چپاول هویت ایرانی-اسلامی جوانان این مرز و بوم، خطر پذیرش معانی اشتباه و ناقص برخی رسانه‌ها را گوشزد نمود (Babran, 2005). سواد رسانه‌ای رابطه جدیدی بین رسانه‌های نوین و دیگر جنبه‌های زندگی انسان در جوامع به وجود می‌آورد و کارایی را از طریق توسعه انسانی بهبود می‌بخشد. چرا که توسعه انسانی پرورش ذهن تأکید دارد و سواد رسانه‌ای ابزاری است که این فرآیند را تسهیل می‌نماید (Kowsari, 2004).

در یک جمع بندی کلی می توان اذعان نمود که آموزش سواد رسانه ای زمینه ارتقاء انتظام و امنیت اجتماعی و فردی، سواد سیاسی ، جامعه پذیری ، نظارت بر رفتار دولت مردان و سایر نهاد های متولی امر تربیت را فراهم می سازد. آموزش سواد رسانه ای ، قصد هوشیار سازی و اختیار بخشی به مخاطب را دارد ، چرا که این مهارت، پایه و اساس آینده جامعه ی آگاه را تشکیل داده و باعث تقویت ساختار های دموکراتیک می شود . نظر به این مهم ، پژوهش حاضر در پی تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای برای شهروندان جهت بسط انتظام و ارتقاء امنیت اجتماعی است.

پیشینه پژوهش

در جدول ذیل، شمه ای از شواهد نظری و پژوهشی آموزش سواد رسانه ای آمده است. همچنین مراجعه به مبانی نظری و پژوهشی نشان می دهد که مضامین سازمان دهنده و پایه بر آمده از چارچوب تحلیل مضمون (جدول ۲)، با مبانی نظری و پیشینه های پژوهشی همسو می باشند.

جدول (۱): بررسی اعتبار یافته های کیفی به روش همسو سازی داده ها

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	شواهد نظری	شواهد پژوهشی
برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای	منطق	آشنایی با ابزارهای نوین ارتباطی	Toloui (2012)	(Hashemi, 2013)
		کاهش هزینه های مالی	Thompson (1994)	
		آشنایی با فرصت ها و تهدیدات فضای مجازی	Basiri & Bakhtiari (2012)	Potter (2008)
		توسعه جامعه مدنی	Hosseini (2013)	Masterman (1985)

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	شواهد نظری	شواهد پژوهشی
		گزینش گری بهتر	The Holy Quran (Zomar, 17)	Shakerkhah (2006)
		جلوگیری از نشت اطلاعات	Toloui (2012)	
		تولید سرمایه های انسانی	Toloui (2012)	Yousefi (2008)
		تقویت تفکر انتقادی	Babaei rad (2008), Douglas & Sarama (2014).	Marina (2014)
		شناخت مهارت محور	Kardan (2006)	
		ایجاد امنیت پایدار	The Holy Quran	Zare kohan (2014)
		کاهش سطح تهدیدات و جرائم فرهنگی و سیاسی	Saeed & Farahani (2012)	Shojaei & Omidpur (2012)
		کاهش سطح تهدیدات اجتماعی و اخلاقی	Kalantari & Momeni (2015)	
		تحکیم بنیان	Toloui (2012)	

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	شواهد نظری	شواهد پژوهشی
		خانوده		
		کاهش شکاف دانایی		Marina (2014)
		تقلیل کلاهبرداری	Biabani (2013)	Dereek (2002)
		تولید دانش	Buckingham (2010)	
		تولید اطلاعات	Potter (2008)	
		اصلاح نظام آموزشی سنتی	Basirian Jahromi & Basirian Jahromi (2009)	
		درک مشترک از پیامها	Potter (2008)	
		رهایی از اعتیاد دیجیتال	Toloui (2012)	Rogow (2009)
		هویت بخشی	Potter (2008)	Taherian (2008)
		اهداف		تربیت شهروند جهانی
بسط عدالت اجتماعی	Toloui (2012)			
توسعه کرامت بشری	Taghizadeh & Kia (2014)			Collins (2008)
تربیت ملی شهروندان	Babaei rad (2008)			Wilson et al (2011)
اصلاح سبک	Potter (2008)			Wilson et al (2011)

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	شواهد نظری	شواهد پژوهشی
		زندگی		
		شناخت تهدیدات و فرصت ها	Sorin & Tankard (2002)	Shahondpour & Salar Kia (2014)
		تقلیل سوء تفاهمات	Potter (2008)	Fedorve (2015)
		ارتقاء امنیت	Potter (2008)	Nanan (2010)
		سخنرانی	Toloui (2012)	Livingston (2011) Taylor (2000)
		کارگاه آموزشی	Toloui (2012)	Bahonar & Chaboki (2014)
		نقد فیلم	Toloui (2012)	Celot (2009)
		بیان خلاق	Bahonar & Chaboki (2014)	Celot (2009)
	روش	پرسش و پاسخ	UNESCO (2011)	
		ایفای نقش	Toloui (2012)	
		بحث گروهی	Taghizadeh & Kia (2014)	
		مقایسه عملکرد رسانه		Brown (1991)
		ارزشیابی تشخیصی و ورودی	Shahondpour & Salar Kia (2014)	

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	شواهد نظری	شواهد پژوهشی
		ارزشیابی تکوینی	Babaei rad (2008)	Bahonar & Chaboki (2014)
		ارزشیابی پایانی	Bahonar & Chaboki (2014)	
	روش های پژوهشی	روش هرمنوتیک تاریخی انتقادی استقرایی کمی و تجربی آینده نگاری و زیبایی شناختی	Gilboa (2002) Mehr Mohammadi (2013)	Hobbs (2002)
		محیط، تجهیزات، امکانات و مواد آموزشی	Zokaei (2012)	
		مجهز به تجهیزات رایانه ای		
		چند رسانه ای	Taghizadeh & Kia (2014)	

روش پژوهش

برای انجام پژوهش از "روش مطالعه کیفی موردی" استفاده گردید. از آنجا که این روش پژوهش به فهم بهتر موضوع و تبیین پدیده آموزش سواد رسانه ای کمک می کند، از این روش استفاده گردید. مشارکت کنندگان شامل هجده نفر از متخصصان و اساتید گروه علوم ارتباطات و جامعه شناسی دانشگاه های تهران، علامه طباطبایی، شیراز، سوره، امام حسین (ع) و پژوهشگاه امام صادق (ع) بودند. مفاهیم و عناصر لازم برای تدوین برنامه درسی

آموزشی سواد رسانه ای با استفاده از روش مصاحبه نیمه ساختارمند با نمونه گیری هدفمند و با استفاده از تکنیک اشباع نظری مورد بررسی قرار گرفتند. سپس داده های به دست آمده با استفاده از نرم افزار Nvivo و از طریق فن تحلیل مضمون، مورد تحلیل قرار گرفته و یافته ها در قالب شبکه مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر طبقه بندی، دسته بندی و سازماندهی شدند. برای اعتباریابی داده های کیفی از روش همسوسازی نتایج حاصل از شبکه مضامین و تحلیل اسناد استفاده شد.

گزارش یافته ها

به منظور بررسی عناصر لازم برای تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای، داده های حاصل از مطالعه موردی جمع آوری شد. در گام های بعدی کدهای به دست آمده در گروه های مشابه و منسجمی دسته بندی شد و شبکه مضامین چندین بار مورد تحلیل و بازبینی قرار گرفت و در نهایت برای تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای به عنوان مضمون فراگیر، مضامین سازمان دهنده در دو سطح (سطح اول به تعداد ۶ مضمون و سطح دوم به تعداد ۱۹ مضمون) و مضامین پایه به تعداد ۱۱۴ مضمون شناسایی و شبکه مضامین استخراج گردید که در جدول زیر بیان شده اند.

سطح اول مضامین سازمان دهنده که به حقیقت بخشی از عناصر برنامه درسی است، عبارتند از: منطق برنامه درسی که به ۳ سطح، بنیادی، ملی و محلی تقسیم گردیدند. عنصر اهداف برنامه درسی نیز به ۳ سطح آرمانی، کلی و عینی منقسم شد. مفاهیم برنامه درسی نیز در ۵ سطح کلیات، حوزه های سواد رسانه ای، فرایند کسب سواد رسانه ای، نظریه های رسانه، کارکردهای سواد رسانه ای تقسیم گردید. در بعد روش نیز مشارکت کنندگان، محیط، تجهیزات، امکانات و مواد آموزشی، روش ارزشیابی، روش اصلاح و بازنگری و روش مطالعاتی و تحقیقاتی از مولفه های استخراج شده بود. عنصر موانع اجرای برنامه درسی نیز به ۲ سطح خرد و کلان تقسیم گردید و در نهایت با بهره گیری از مضامین سازمان دهنده سطح ۱ و ۲، مضامین پایه بدست آمده همسوسازی و استخراج گردیدند.

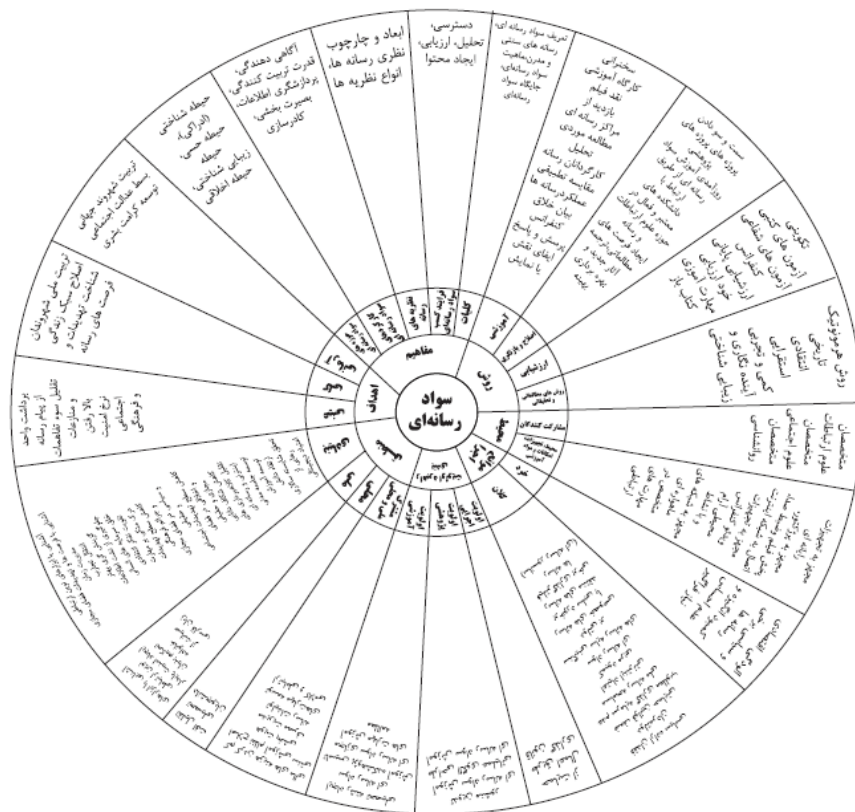
جدول (۲): شبکه مضامین

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	
	سطح دوم	مضامین سازمان دهنده

<p>آشنایی با ابزارهای نوین ارتباطی - آشنایی با فرصت ها و تهدیدات فضای مجازی - مدیریت زمان - انتقال تجارب - گزینش گری بهتر - جلوگیری از نشت اطلاعات - تولید سرمایه های انسانی - تقویت تفکر انتقادی - شناخت مهارت محور - کاهش سطح تهدیدات و جرائم فرهنگی و سیاسی در فضای مجازی و حقیقی - کاهش سطح تهدیدات اجتماعی و اخلاقی در فضای مجازی و حقیقی - کاهش شکاف دانایی - تقلیل کلاهبرداری های اینترنتی و رسانه ای - توسعه جامعه مدنی - توسعه آموزش - ارتقاء دانش - تحقق شایسته سالاری - رهایی از اعتیاد دیجیتالی</p>	<p>بنیادی</p>	<p>منطق</p>
<p>کاهش هزینه های مالی - تقلیل افت تحصیلی دانشجویان - ایجاد امنیت پایدار - تحکیم بنیان خانواده - صیانت از زبان فارسی - تولید اطلاعات - اصلاح نظام آموزشی سنتی - هویت بخشی - مدیریت مصرف تولیدات رسانه - توسعه مهارت های ارتباطی و کلامی</p>	<p>بین المللی، ملی و محلی</p>	
<p>تربیت شهروند جهانی - بسط عدالت - توسعه کرامت بشری</p>	<p>آرمانی</p>	
<p>تربیت ملی شهروندان - اصلاح سبک زندگی -</p>		
<p>شناخت تهدیدات و فرصت های رسانه</p>	<p>کلی</p>	<p>اهداف</p>
<p>برداشت واحد از پیام رسانه - تقلیل سوء تفاهات و منازعات - ارتقاء امنیت اجتماعی و فرهنگی</p>	<p>عینی</p>	
<p>تعریف سواد رسانه ای، رسانه های سنتی و مدرن، ماهیت سواد رسانه ای، جایگاه سواد رسانه ای</p>	<p>کلیات</p>	<p>مفاهیم</p>
<p>حیطه شناختی (ادراکی)، حسی، زیبایی شناختی، اخلاقی</p>	<p>حوزه های سواد رسانه ای</p>	
<p>دسترسی، تحلیل، ارزیابی، ایجاد محتوا</p>	<p>فرایند کسب سواد رسانه ای:</p>	
<p>ابعاد و چارچوب نظری رسانه ها، انواع نظریه ها</p>	<p>نظریه های رسانه</p>	
<p>آگاهی دهندگی، قدرت تربیت کنندگی، پردازشگری اطلاعات، بصیرت بخشی، کادر سازی</p>	<p>کارکردهای سواد رسانه ای:</p>	
<p>سخنرانی - کارگاه آموزشی - نقد فیلم - بازدید از مراکز رسانه ای - مطالعه موردی - تحلیل کارگردانان رسانه - مقایسه تطبیقی</p>		

آموزشی	-عملکرد رسانه ها- بیان خلاق- کنفرانس- پرسش و پاسخ- ایفای نقش	روش
ارزشیابی	تکوینی-آزمون های کتبی-آزمون های شفاهی-کنفرانس- ارزشیابی پایانی-خود ارزیابی-مهارت آموزی-کتاب باز	
اصلاح و بازنگری	هدایت پروژه های پژوهشی-روزآمدی آموزش سواد رسانه ای از طریق ارتباط با دانشکده های معتبر و فعال در حوزه علوم ارتباطات و رسانه-ایجاد فرصت های مطالعاتی، ترجمه آثار جدید و بهره برداری بهینه	
روش های مطالعاتی و تحقیقاتی	روش هرمونوتیک-تاریخی-انتقادی-استقرایی-کمی و تجربی آینده نگاری و زیبایی شناختی	مشارکت کنندگان
مشارکت کنندگان	متخصصان علوم ارتباطات-متخصصان علوم اجتماعی- متخصصان روانشناسی-متخصصان برنامه درسی	
محیط	مجهز به تجهیزات رایانه ای-چند رسانه ای-اتصال به شبکه اینترنت-مجهز به تجهیزات ویدئو کنفرانس-محیطی آرام و با نشاط-مجهز به شبکه های ماهواره ای-متخصص در مهارت های ارتباطی	موانع اجرای برنامه درسی
کلان	فقدان اراده سیاسی دولتمردان-ضعف قوانین حمایتی-عدم سرمایه گذاری مطلوب-مسامحه رسانه ملی-اعتیاد اینترنتی کمبود مربی سواد رسانه ای-سنگینی سایه رسانه های دولتی بر رسانه های خصوصی-برخورد سلبی با رسانه های منتقد- فیلتر گذاری	
خرد	الودگی اقتصادی و سیاسی برخی رسانه ها-کمبود انگیزه فراگیر	راهبرد اولویت بندی
اولویت اجرایی	حمایت از طریق اعمال قانونگذاری	
اولویت پژوهشی و	تدوین منشور آموزش سواد رسانه ای - طراحی الگوی	

آموزشی	عملیاتی آموزش - تاسیس پژوهشگاه - ایجاد رشته سواد رسانه ای
--------	---

تصویر شماره (۱): الگوی مفهومی چارچوب برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای

بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته های پژوهش و برای تدوین برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای، در راستای بسط انتظام و امنیت اجتماعی، مضمون فراگیر، مضامین سازمان دهنده (در دو سطح) و مضامین پایه شناسایی و شبکه مضامین استخراج گردید. از دیدگاه متخصصان علوم ارتباطات و علوم اجتماعی، برای تدوین برنامه درسی آموزشی سواد رسانه ای با هدف ارتقاء امنیت

اجتماعی باید منطق، اهداف، مفاهیم، روش، موانع اجرای برنامه درسی و در نهایت محیط مورد توجه قرار گیرند.

بر اساس یافته های پژوهش، منطق آموزش سواد رسانه ای به دو دسته بنیادی و بین المللی، ملی، و محلی تقسیم می شود. در حوزه بنیادی، مولفه هایی همچون کاهش سطح تهدیدات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اخلاقی، تقلیل کلاهبرداری اینترنتی، تقویت تفکر انتقادی، آشنایی با بزار های نوین ارتباطی، شناخت فرصت ها و تهدیدات رسانه ای، مدیریت زمان، گزینش گری، انتقال تجارب، خلق و تربیت سرمایه های انسانی، رهایی از اعتیاد دیجیتال، توسعه جامعه مدنی، توسعه آموزش، ارتقای دانش و تحقق شایسته سالاری به دست آمد. در بعد بین المللی، ملی و محلی نیز مولفه هایی همچون، تقلیل افت تحصیلی، تحکیم بنیان خانواده، ایجاد امنیت پایدار، صیانت از زبان فارسی، گسترش علم و فناوری، هویت بخشی، مدیریت مصرف تولیدات رسانه ای، توسعه مهارت های ارتباطی و کلامی، اصلاح نظام آموزشی سنتی و تقلیل افت تحصیلی بدست آمد.

در حوزه مفاهیم، به شاخصه هایی همچون کلیات که مشتمل بر تعریف سواد رسانه ای، رسانه های سنتی و مدرن، ماهیت سواد رسانه ای و جایگاه آن پرداخته می شود. در بعد حوزه های سواد رسانه ای به حیطة حسی، حیطة شناختی (ادراکی)، حیطة زیبایی شناختی و حیطة اخلاقی پرداخته می شود. فرایند کسب سواد رسانه ای که یکی دیگر از زیر مجموعه های مفاهیم می باشد، به ۴ مولفه ی دسترسی، تحلیل، ارزیابی و ایجاد محتوا می پردازد. نظریه های رسانه نیز به ابعاد و چارچوب نظری رسانه ها، انواع رسانه ها و انواع نظریه های رسانه ای می پردازد. همچنین در حوزه ی کارکرد های سواد رسانه ای به مفهوم آگاهی دهنده، قدرت تربیت کنندگی رسانه ها و پردازشگری پرداخته می شود.

روش ها نیز به ۴ دسته روش های آموزشی، روش های ارزشیابی، روش های اصلاح و بازنگری و روش های مطالعاتی و تحقیقاتی قابل تقسیم است. محور های استخراج شده در حوزه روش های آموزشی شامل سخنرانی، کارگاه آموزشی، نقد فیلم، بازدید از مراکز رسانه ای، مطالعه موردی، تحلیل کارگردانان رسانه، مقایسه تطبیقی عملکرد رسانه ها، بیان خلاق، کنفرانس، پرسش و پاسخ و ایفای نقش یا نمایش گردید. محورهای ارزشیابی شامل ارزشیابی تکوینی، آزمون های کتبی، آزمون های شفاهی، کنفرانس، ارزشیابی پایانی، خود ارزیابی، مهارت آموزی و کتاب باز می گردند. در بعد اصلاح و بازنگری نیز ۴ مولفه از رهگذر این پژوهش بدست آمد که عبارتند از: سمت و سو دادن پروژه هایی همچون رساله دکتری به سوی آموزش سواد رسانه ای، روزآمدی آموزش سواد رسانه ای از طریق ارتباط با دانشکده

های معتبر و فعال در حوزه علوم ارتباطات و رسانه، ایجاد فرصت های مطالعاتی برای مربیان آموزش سواد رسانه ای و ترجمه آثار جدید و بهره برداری بهینه از آن. در مقوله محیط باید به دو مولفه ی مشارکت کنندگان و تجهیزات، امکانات و مواد آموزشی اشاره نمود. مشارکت کنندگان عبارتند از متخصصان و اعضای هیات علمی رشته علوم ارتباطات و رسانه و علوم اجتماعی و متخصصان برنامه درسی. در بعد تجهیزات، امکانات و مواد آموزشی نیز این پژوهش به مواردی همچون، مجهز به تجهیزات یارانه ای، چند رسانه ای، اتصال به شبکه اینترنت و ماهواره ای، محیطی آرام و با نشاط و امنیت زا و متخصص در مهارت های ارتباطی دست یافت. در حوزه موانع اجرای برنامه درسی آموزش سواد رسانه ای نیز به ۲ شاخص کلان و خرد دست یافته شد که در بعد کلان آن مصادیقی همچون فقدان اراده سیاسی دولتمردان، ضعف قوانین حمایتی، عدم سرمایه گذاری مطلوب، مسامحه رسانه ملی، اعتیاد اینترنتی، کمبود مربی سواد رسانه ای، سنگینی سایه رسانه های دولتی بر رسانه خصوصی، برخورد سلبی با رسانه های منتقد، فیلتر گذاری و سانسور رسانه ای مواردی است که این پژوهش به آن دست یافت.

در مجموع می توان اذعان نمود که اکثر تغییرات، رویداد ها و کنش های مثبت و منفی اجتماعی در کشاکش پیام های رسانه ای رقم می خورند (Rogow, 2009)، به طوری که رسانه ها از یک طرف در پشت نقاب آزادی گرایی و دموکراسی، منافع سیاسی- اجتماعی دولت های صاحب سلطه را تامین می کنند. این مهم باعث گردیده است که در مواقعی رسانه ها نه تنها خالق امنیت اجتماعی نباشند که امنیت زدایی نیز بنمایند. در بعد ایجابی نیز مخاطبانی که به آموزه سواد رسانه ای مسلح می شوند، اجازه نمی دهند نظام سلطه جویانه پیام های رسانه ای آنان را کنترل و اراده آنان را زایل سازد. از همین روست که سواد رسانه ای تربیت آفرین بوده و آستانه مخاطرات اجتماعی را پایین آورده و رابطه معناداری میان امنیت اجتماعی و کاهش جرایم ایجاد می نماید (Gilboa, 2009). از طرفی رسانه ها سرمایه آفرین اند. همان طور که رسانه ها آفرینش گر سرمایه اجتماعی هستند، می توانند پرورش گر منابع انسانی نیز باشند. برای آنکه مخاطب رسانه در عرصه اجتماع یک کنش گر فعال باشد، باید رابطه رسانه با مخاطب رابطه ای متقابل باشد، بدین معنا که هم مخاطب به تولیدات رسانه ای سمت و سو دهد و هم رسانه رسالت آگاهی بخشی خود را به نحو مطلوب به انجام رساند (Macdonald, 2001). رهاورد این تعامل آن است که دامنه مشارکت اجتماعی در تمامی سطوح تقویت و حیات اجتماعی شهروندان از دستبرد سرقت افکار مخاطبان مصون می گردد. به هر حال سواد رسانه ای، مقوله انتظام و امنیت بخشی اجتماعی را از درون مخاطب رسانه ایجاد و از طریق بسط تفکر انتقادی زمینه ای فراهم می آورد که پس از تربیت

درونی مخاطب، با بهره گیری از تفکر انتقادی زمینه رشد اجتماعی شهروندان در تمامی لایه های جامعه فراهم گردد.

بنابراین امنیت اجتماعی در سایه شفافیت سازی، رمزگشایی از پیام و ترمیم بافت هویتی شکل می گیرد که تحقق این سه ماموریت را باید در آموزش سواد رسانه ای برای شهروندان جستجو کرد، چرا که بدون شک آموزش سواد رسانه ای برای شهروندان و خاصه نسل جوان دانشجو، کشور به موضع مدیریت فراکنشی نظم و امنیت اجتماعی قرار داده و متغیرهای نوپا و جدیدی را در حوزه نظم و امنیت اجتماعی دخیل می دهد. بنابراین، موثرترین راه برای تقلیل آسیب های نوپدید اجتماعی، آموزش های تخصصی و امنیتی و در راس آن آموزش سواد رسانه ای برای شهروندان خاصه دانشجویان است.

References

- Babaei rad, B (2008). Human Development, Poverty and Gender, Journal of Political-Economic Information No. 170-169. (in Persian)
- Babran, S. (2005). Media Literacy Approaches, Journal of Library and Information Science, No:68. pp. 19-32. (in Persian)
- Bahonar, N, Chaboki. Ramin (2014). Media Literacy Analysis Based on EC Model; Case Study: Cultural Revolutionary Council Supreme Council Policy, Journal of Studies, Culture and Communication, pp. 35-7. (in Persian)
- Bashir, H. Chaboki, R. (2015), The role of media literacy in human development. case study (Executive Policy of the Islamic Republic of Iran Broadcasting and the Ministry of Education's Development Document).Media Journal, Year 25, No. 97, pp. 63-79. (in Persian)
- Basiri, B. Bakhtiari, B. (2012). The Importance of Education for Media Literacy in the 21st Century. Journal of Media Studies, seventh year, No. 18, pp. 149-158. (in Persian)
- Basirian Jahromi. H, Basirian Jahromi. R (2009). Media Literacy and Critical Thinking, Journal of the Media, No 77, pp. 31-46 (in Persian)
- Biabani. G H (2013). The Role of the Media in Crime Prevention, Journal of Communications, Vol. 24, No. 92 pp. 42-33. (in Persian)
- Boozean, B. (2008). People, Governments, Panic. Tehran: Research Institute Publishing for Strategic Studies. (in Persian)
- Brown. JA (1991). Television Critical viewing skill education: major media Literacy Project in the united states and selected countries. Jillsdale, NJ: Lawrence E 16 aum.
- Buckingham. D (2010). "Media Education: Learning, Media Literacy and Contemporary Culture". Translated by Hossein Sarafaraz, Center for the Publishing of Imam Sadiq University (AS), First Edition. (in Persian)
- Celot. P (2009). study Assessment Criteria for Media Literacy Levels, Brussels: European Commission.
- Collins. M (2008). time Management in the classroom: Increasing Instructional time. Journal of special services in the schools, 4-5:3, 153-131.
- Cortes, C. (2001). Knowledge construction and popular culture: The media as multicultural educator. In J. Banks & C. McGee
- Dereek. B (2002). The language of media literacy: a glossary of terms. [http://www. Media lit. org/ reading](http://www.Media.lit.org/reading)

- Douglas, H.C & Sarama, J. (2014). Learning and teaching Early Math: the learning trajectories Approach (studies in Mathematical thinking and Learning series), second edition.
- Fedorve. A (2015), Media Literacy Education. Moscow: ICO Information for all, 2015.
- Ghasemi, T. (2006). Media Literacy, A New Approach to Media Control, Journal of Parliament and Research, vol. 13, No. 52, pp. 307-327. (in Persian)
- Gilboa, E (2002). Global communication and foreign policy. Journal of communication, Dec. Oxford Journals. Uk
- Habermars, J. (2001), The Crisis of Legitimacy: The Modern State of Capitalist Theory. Translation by Jahangir Moeini, Tehran, New step. (in Persian)
- Hashemi, S. (2013), Investigating the role of media in the educational system. A document on the fundamental transformation of education. Emphasis on the Necessity of Education for Media Literacy, Vol. 25, No. 97, pp. 5-18. (in Persian)
- Hashemi, S. (2014). Investigating the Role of Media in the Educational System. Basic Education Transformation Document: Emphasizing the Need for Media Literacy Education, Journal of Media, No. 97, pp. 18-5. (in Persian)
- Hezarjaribi, J. Safari Shali, R. (2012), Anatomy of Social Welfare, Tehran: Publication of Society and Culture
- Hobbs, D. (2002). The acquisition of media Literacy skills among australion adolexents.
- Hobbs. R (2002). Media Literacy and the k-12 content areas. In G. Schwarz and P. Brown (Eds). Media Literacy: Transforming curriculum and teaching national society for the study of Eduication, yearbook. Malden, MA: Black well.
- Hosseini. SJ (2013). Media Literacy and Media Influences on Thought Management, Tehran, Khorsandi Publishing, First edition. (in Persian)
- Kalantari. A, Momeni. H (2015). Media Literacy as Profit-Positive Disadvantage, Journal of Research in Cultural Studies of Iran, Eighth, No 2, pp. 125-110. (in Persian)
- Kardan, A (2006). Internet Health Services for Women, a series of articles presented at the Women's Conference and the Internet. (in Persian)
- Kellner. D, Share J. (2007). Critical Literacy: crucial policy choices for a twenty- first – century democracy, policy Future in Education, 5(1), 1-11.
- Kowsari, M. (2004), Media Literacy and Life in New Public Areas, Journal of Research, No. 9. (in Persian)

- Kress, G (2003) Literacy in the new media age. Newyork: Routledge
- Livingston. S (2011). Media Literacy: Ambitions, Policies and Measures.London
- Macdonald. H (2001). Catching Up with E-Learning Implications for Education and Social policy Manila, the Philippines.
- Marina, I (2014). Development of Media Literacy –An Important Aspect of Modern Education, Procedia-Social and Behavioural Sciences 149 (2014)438-442.
- Masterman, L. (1985). Teaching about television, London: Macmillan.
- Mehr Mohammadi. M (2013). Roundtable on the new educational system and literacy, quoting the online news site, Tuesday, May. (in Persian)
- Nanan. N, (2010). Vulnerabilities and security challenges of caribbean small states. Journal of Caribbean Dialogue, 15(3-4): P31-52.
- Potter, W. J (2005). Media Literacy. Sage publication. Thousand oaks. California.p.13.17.
- Potter, w. J. (2008). London: Sage.
- Rogow, D (2009). Teaching media literacy in less than an hour. journal of Media Literacy Education,72-74.
- Saeed, Z. Farahani, M. (2012). The Impact of Media on the Education and Development of Children and Adolescents, Quarterly Journal of Tablighi Proposals, Year 1, p. 34. (in Persian)
- Shahondpour. R, Salar Kia. HR (2014). Quran and media literacy with emphasis on news and journalism, the book and tradition of Quran University and Hadith No. 5. (in Persian)
- Shakerkhah, Y (2006). "Media Literacy of an Essay Paper", Journal of Media, No. 4- P. 29-9. (in Persian)
- Shojaei. M, Omidpur. M (2012). Journal of Sociological Studies of Youth, Third Year, No. 7, pp. 56-43. (in Persian)
- Sorin. W, Tankard. J (2002). Communications Theories, Translated by Dehghan, Alireza, Tehran: Publishing Institute of Tehran University. (in Persian)
- Taghizadeh. A, Kia. AA (2014). "Needs Assessment of the Media Education Program in Schools", Journal of Communication Sciences, Vol. 15, No. 26, pp. 79-104. (in Persian)
- Taherian. M (2008), Media Literacy, Media Education for Children and Adolescents, Research Center for Strategic Research of the Expediency Council, Research Journal No. 22. 196-171. (in Persian)

- Tahmasebi, A H. (2012), Soft War Tools against the Islamic Republic of Iran, Tehran, Saaghi Publishing. P:49-70. (in Persian)
- Taylor. R (2000). The implementation of Media Literacy An Analysis of the Media Literacy Curricula of Ontario, Canada New south wales, Australia England.
- Thompson, JB (1994), Ideology and modern culture. polity press.
- Toloui, A. (2012), "Media Literacy, Income on Learning and Measurement", Center for the Publishing of the Ministry of Culture and Islamic Guidance, First Edition. (in Persian)
- UNESCO, (2011). Media and Information Literacy curriculum for teacher. E dited:
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon R., Akyempong, K. & Chung, C. (2011). Media and Information literacy curriculum for Teachers, UNESCO Publication
- Yousefi, M (2008). The Effect of Media Literacy on Human Functioning, Strategic Research Institute of the Expediency Council, Research Journal No. 22. Pages 131-105. (in Persian)
- Zare kohan (2014). Media literacy promotion for civil society, Scientific publication and Media Promotion, Vol. 25, No. 97, pp. 119-109. (in Persian)
- Zokaei. MS (2012). Leisure, Consumption and Society; Critical Discourses, Tehran: Tisa Publishing. (in Persian)